

סמסטר ב - דף 5

דף נח ע"ב 'על הזיקין' - דף נט ע"ב 'משום דדיירו בבית אפל'

על הזיקין - כוכב שביט

ה'ערך' הוא מילון קדום לספרות התלמודית, מהמאה ה-11, שנכתב ע"י ר' נתן בן יחיאל מרומי. בערך 'כוכב' הוא מפרש מהו כוכב השביט לדעתו, ובערך 'זיק' הוא מביא את דעתו של רב האי גאון. כיצד מפרש כל אחד מהם מהו השביט?

הערך, ערך ז'יק:

בפרק הרואה 'על הזיקין ועל הזעות', גמ' (ברכות נח): 'מאי זיקין, כוכבא דשביט'.
 ובלשון ארמית ניצוצי אש זיקוקין דנור.
 פ' רב האי ז'ל: אש שמקדחת למעלה ונראה לה אור, כענין שנאמר 'קודחי אש מאזרי זיקות' (ישעיה נ/ג, יא)... 'זבזיקות בערתם'.
 והעמודין של אש שנראה מלמעלה חייבין לברך עליהן ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם.
 ושביט שהוא עומד כשבת כדכתיב 'דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל' (במדבר כד, ז).

הערך, ערך כ'וכב' -

בפ' הרואה בגמ' על הזיקים 'מאי זיקים אמר שמואל כוכבא דשביט', פירוש הכוכב הנראה בשמים ינתר ממקום למקום כמו שובט בשבט ומוריד בשבט על המקום שמכה בו לפיכך נקרא שביט, וזה הכוכב שמו זיקים...

החובה ללמוד אסטרונומיה

למרות השימוש במונחים המוכרים לנו מתחום האסטרונומיה (טלה, עקרב וכדומה), עוסקת הסוגיה באסטרונומיה (מדע היקום) ולא באסטרונומיה. בניגוד לחכמות אחרות שנחשבו 'חכמה יוונית' והיו שנויות במחלוקת, נחשב לימוד האסטרונומיה לדבר חיובי, מסיבות שונות.

הטעם המרכזי היה הצורך בקביעת לוח השנה: קידוש החודש ע"פ לוח ולא ע"פ הראיה, עיבור השנה וקביעת המועדות בזמנם הצריכו ידע נרחב באסטרונומיה.

ר' אברהם אבן עזרא, בסיכום חיבורו 'ספר העיבור' כותב כך:

דע כי המצוות מתחלקות לשתיים, כי יש מהם שהם עיקרים בעצמם, כאהבת השם וכבוד אב ואם, ושלא לרצוח ולנאוף ולגנוב, ויש מהם לזכר לעקרים כמו המועדים ושעטנז וציצית ומזוזות, ואחר שהכתוב לא פירש חשבון החודשים לאות כי סמך על קריאת בית דין או על העיבור, על כן אמרו קדמונינו ז"ל ויפה אמרו, כי כאשר יקדשו החודש בית-דין של מטה, יקדשוהו בית-דין של מעלה.

ופקח עיניך וראה כי האביב ישתנה בכל מקום כפי רחוקו בדרום או בצפון עד שיהיו מקומות שימצא בו בשבט גם בתמוז גם במרחשוון, ואם תאמר כי האביב תלוי בארץ, אנחנו מודים לך, לכן הודיענו עתה מה נעשה מתי נעבר השנה... על כן טוב לנו להיות כל ישראל במזרח ובמערב ובצפון ובדרום קובעים מועדיהם ותעניותיהם ביום אחד בדרך העיבור, ואין לנו עוון כי לא נוכל לעשות טוב ממנו.

בתלמוד מוגדר הצורך לחשב תקופות ומזלות כמצווה, אך הנימוק המובא שונה: מהי מטרת לימוד האסטרונומיה לדעת ר' יוחנן?

בבלי מסכת שבת דף עה ע"א:

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב - עליו הכתוב אומר 'ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו' (ישעיהו ה').

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות - שנאמר 'ושמרתם ועשיתם כי

היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים' (דברים ד') איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים - הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות.

גם לפי הרמב"ם חובה ללמוד אסטרונומיה ולהכיר את מבנה היקום, אולם טעמו שונה בתכלית: מהי מטרת הלימוד לדעתו, וכיצד היא מושגת ע"י לימוד האסטרונומיה?

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב

א האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ונאמר את ה' אלהיך תירא.
ב והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואי הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול א כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמ"ך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו, ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ד, יב:

בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו ומכיר כל הברואים, ממלאך וגלגל ואדם כיוצא בו, ויראה חכמתו של הקב"ה בכל היצורים וכל הברואים, מוסיף אהבה למקום ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב המקום ברוך הוא, ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו כשיעריך עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים, וכ"ש לאחת מהצורות הטהורות הנפרדות מן הגולמים שלא נתחברו בגולם כלל, וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושה וכלימה ריק וחסר.

* כיצד נתמודד עם העובדה שתאורם של חז"ל את גרמי השמים שונה מאוד מהידוע למדע כיום?

הרמב"ם במורה נבוכים התמודד עם שאלה דומה, ראו דבריו:

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יד (תרגום מ. שורץ):

מן הדברים שראוי לאדם גם כן להתבונן בהם, כדי שידע את ערך עצמו ולא יטעה, הוא מה שהתברר בדבר מידותיהם של הגלגלים והכוכבים ומידותיהם של המרחקים שבינם לבינינו. כי, מכיוון שהתבררו מידותיהם של כל המרחקים ביחס למחצית קוטר הארץ, והיקף הארץ ידוע, ומחצית קוטר ידועה, נעשו כל המרחקים ידועים. הוכח מופתית שהמרחק בין מרכז הארץ לבין קודקוד גלגל שבתאי הוא מהלך שמונת אלפים שבע מאות שנה בקירוב... (כאן בא הסבר ארוך של תמונת היקום כפי שנודע בתק' הרמב"ם)

כן אני שומע תמיד מכל מי שקלט משהו מחוכמת האסטרונומיה שהחכמים ז"ל הגזימו במרחקים שציינו. שהרי הם אמרו במפורש שעובי כל גלגל מהלך חמש מאות שנה, ובין כל גלגל וגלגל מהלך חמש מאות שנה. והם שבעה גלגלים. לכן מרחקו של הגלגל השביעי, כלומר של קימורו, ממרכז הארץ שבעת אלפים שנה. כל השומע זאת מדמה שזאת אמירה שיש בה הגזמה רבה ושאינן המרחק מגיע למידה זאת. אבל ממה שהוכח מופתית באשר למרחקים יתברר לך שהמרחק בין מרכז הארץ לתחתית שבתאי, שהוא הגלגל השביעי, מהלך שבעת אלפים עשרים וארבע שנה בקירוב. ואילו המרחק שהזכרנו, מהלך שמונת אלפים שבע מאות שנה, הוא אל קמרון הגלגל השמיני. מה שאתה מוצא אותם אומרים: "בין גלגל לגלגל מרחק כזה" פירושו עובי הגרם שבין הגלגלים, ולא שיש שם ריקנות.

אל תדרוש ממני להתאים את כל ענייני האסטרונומיה שהם ציינו אל המצב כפי שהוא, כי המתמטיקה היתה לקויה באותם זמנים. והם לא דנו בזאת מבחינת שהם מוסרים אמרות אלה מפי הנביאים, אלא מבחינת שהם היו חכמי אותן תקופות במקצועות אלה או שמעו אותן מפי חכמי אותן תקופות. אין אני אומר בגלל זה על אודות אמרות שלהם, שאנו מוצאים אותן מתאימות לאמת, שהן אינן נכונות או שהן הופיעו במקרה. אלא כל-אימת שאפשר לפרש דברי אדם כדי שיתאימו למציאות שהוכח בהוכחה מופתית שהיא נמצאת, יהיה זה הראוי והנאות ביותר לאיש מעולה מטבעו עושה-צדק.

'הלכן נימרינהו לתרויהו'

ישנן שתי מסורות שונות לגבי נוסח הברכה על הקשת בענן, ועל כן פוסק רבא ש'הלכן נימרינהו לתרויהו' ומצרף את שני הנוסחים יחד.

העקרון של 'נימרינהו לתרויהו' מופיע בעוד מס' מקומות בש"ס:

סיוון תשס"ט	מסטר ב
1	ברכות נט ע"ב: 'מאי מברכין א"ר יהודה מודים אנחנו לך... א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות והאל ההודאות'
2	ברכות דף ס ע"ב: (על הברכה ביציאה מבית הכסא) 'כי נפיק אומר ברוך אשר יצר... א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרוייהו רופא כל בשר ומפליא לעשות'
3	בבלי מגילה כא ע"ב: (בדיון על הברכה הנאמרת אחרי קריאת מגילת אסתר)

בבלי מגילה כא ע"ב

מאי מברך? ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם. רבא אמר: האל המושיע. אמר רב פפא: הלכך נימרינהו לתרוייהו, ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע:

- הבחירה לנקוט בשתי העמדות ולא להכריע במחלוקת איננה אופיינית לתלמוד. נסו לנסח באלו נסיבות הלכתיות נאמר כלל זה.
- מה משותף לכל המקרים?
- האם יש לראות בכך שיטת יחיד? מדוע?

'עושה מעשה בראשית' - 'שכוחו וגבורתו מלא עולם'

- נסו להבין מה ההגיון הבסיסי בחלוקה של המשנה לשתי ברכות אלו: מה ההבדל המהותי בין הדברים שמברכים עליהם 'עושה מעשה בראשית' לאלו הנכללים תחת 'שכוחו וגבורתו מלא עולם'?
- 'כרוך ותני' – האם יש לומר את שתי הברכות זו אחר זו, או לבחור אחת מהם?
מהי שיטת רש"י? (ד"ה 'כרוך ותני')
מהי שיטת בעלי התוספות? (ד"ה 'רבא אמר')

להרחבת ברכת 'עושה מעשה בראשית' למקרים נוספים, ראו את דיונו של בעל שו"ת 'בצל החכמה':

בצל החכמה - רבי בצלאל שטרן, נולד בהונגריה בשנת תרע"א (1911) למשפחה של רבנים כיהן כרב בקהילות שונות. הוא הצליח לשרוד את השואה, ובשנת תש"ט (1949) עבר לאיטליה, פתח ישיבה ברומא וסייע בשיקום הרוחני של פליטי המחנות. בשנת תשי"ד (1954) עבר לכהן כרב הקהילה החרדית במלבורן שבאוסטרליה, וגם שם הקים ישיבה ופיתח מאוד את כל מוסדות הקהילה. מתשכ"ח עד תשמ"ב (1968-1982) היה רבה של הקהילה החרדית בווינה בירת אוסטריה, ובסוף ימיו חי בירושלים, בה נפטר בשנת תשמ"ט (1989).

שו"ת בצל החכמה חלק ב סימן י

דין סומא שנתפקח ודין תושבי ארצות הצפונית, לענין ברכת עושה מעשה בראשית על ראית החמה, הלבנה והכוכבים
 על דבר סומא שלא ראה מאורות זה זמן רב, ושוב נתפקח, אם כשהוא רואה בפעם ראשונה חמה ביום מוטל עליו לברך, עושה מעשה בראשית וכן כשיראה לבנה וכוכבים בלילה. כדין רואה הרים וגבעות, ימים ונהרות מל' יום לל' יום שמברך עליהם כבש"ע או"ח (סי' רכ"ח סעי' א') ובבאה"ט שם (סק"א), ועיי' ש"ע שם (סוסי' רכ"ד), או דילמא חמה, לבנה וכוכבים שאני שגם אחר ל' אין לברך על ראיתם.
 א) בש"ע או"ח (סי' רכ"ח סעי' א'), כ' על הימים והנהרות הרים וגבעות ומדברות אומר ברוך א"ה אמ"ה עושה מעשה בראשית. ושם (סעי' ב') לא על כל הנהרות מברך אלא על ארבע נהרות דכתיבי בקרא כמו חדקל ופרת והוא שראה אותם במקום שלא נשתנה מהלכם ע"י אדם. מדנקט בסעי' ב' נהרות בלבד ושביק ימים, הרים, גבעות ומדברות שהזכיר בסעי' א', נראה, דדוקא על נהרות לא יברך היכי שנשתנה מהלכם, אבל אכולהו אחריני שפיר מברך אפי' נשתנו, ואפי' נהרות דוקא בנשתנה מהלכם ע"י אדם, הא נשתנה בידי שמים שפיר מברך. אמנם לקושטא דמילתא נראה פשוט דנהרות לאו דוקא אלא ה"ה לכולהו אחריני, רק יען העובדא הנזכרה בגמ' (ברכות נ"ט ב) שממנה המקור להלכה זו ה' בנהר, על כן נקט לה בש"ע בנהרות, אבל אה"נ דכן הוא גם בכולהו אחריני וכן מבואר במשנה ברורה (שם סק"ו) שכ' להדיא דה"ה לענין ימים אם המשיכו בני אדם מאחד לחבירו ועשוהו לאחד שאין מברכין על אותו מקום, וכמו שידוע מן הים סואץ ע"ש בשעה"צ (אות ט') וכ"ה ממש בתעלת פנמה ואחרים. ופשוט דה"ה להרים, גבעות ומדברות אם יצוייר בהם שינוי ממש, עיי' לקמן (אות ב')

מש"כ בשם רבינו יונה וא"ח.

...

ח) ועתה נחזור לנד"ד, איתא בגמ' (ברכות נ"ט א) ת"ר הרואה חמה בתקופתה לבנה בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן ואומר ברוך עושה בראשית, ומסיק בגמ' שם שעל החמה מברך כל כ"ח שנין כשתחזור החמה למקום שנתלה בשעת בריאתה עפרש"י שם. ועיי' רבינו יונה (שם ד"ה לבנה) בשם הר"י הכהן, מזלות בעתם נודע לחכמי הכוכבים אימתי חוזרים למקום שהיו שם בשעת בריאת העולם עכ"ל. ובחי' הרמב"ן (סוף ברכות) חמה בתקופתה ולבנה כו' דהיינו בתחילת הוייתן כו' עכ"ל. ועיי' רבינו ירוחם (נתיב י"ח ח"ב) טושר"ע או"ח (סי' רכ"ט סעי' ב') ולבוש (שם).

ואם נאמר דבשאר זמנים אין לברך על ראייתם משום שנשתנה מקומן, וכל שנשתנה מקומן אפי' בידי שמים אין לברך וכמש"כ, א"כ אשכחנא פתרא למאי שאמרתי לחקור בתושבי מדינות הסמוכות לקוטב הצפוני, שמשך מספר חדשים להם יום בלי הפסק ואינם רואים אז לבנה וכוכבים, ושוב כמה חדשים להם לילה בלי הפסק ואינם רואים את החמה, אם לאחר שתשקע להם החמה לסוף כמה חדשים ותראה הלבנה עם הכוכבים צריכים הם לברך על ראייתם עושה מעשה בראשית, וכן על החמה כשתזרח בפעם ראשונה אחר מספר חדשי לילה? ולכאורה נראה דלא גרע מרואה הרים, גבעות, ימים ונהרות מל' יום לל' יום שמברך עליהם עושה מעש"ב. ולהנ"ל כיון שבשעה שרואה אותם אינם במקום שנבראו אין לברך עליהם וכשיחזרו למקומן הרי כו"ע נמי מברכים עליהם. - ומעתה ה"ה לנד"ד בסומא שנתפקח אחר זמן רב שלא יברך על ראית החמה והלבנה.

אבל באמת לא מסתבר כלל לומר כן, ולא דמי לימים ונהרות שאין מברכין עליהם במקום שנשתנה מהלכם כי רק על ראיית מים רבים שנתקבצו למקום אחד תקנו לברך ולא על ראיית מים מעטים אף שבעצם בששת ימ"ב נבראו. ולכן בנשתנה מהלכם אין לברך, כיון שמים אלו שהוא רואה כעת לא נתקבצו לשם בששת ימ"ב שהרי מימי הנהרות מתחלפים תמיד, וגם האפיק בו הם ניגרים אינו אפיק שלהם מששת ימ"ב (עיי' לעיל אות ב'), משא"כ בחמה לבנה ואינך סוף סוף עצם החמה ולבנה כמו שהוא רואה אותם מעש"ב הם שראוי לברך עליהם. וגם הרי זהו מהלכם להקיף בגלגלם, וכך הקיפו בששת ימי בראשית, א"כ זהו מהלכם מששת ימי בראשית ולא חשיבא שינוי מקום.

אבל נלענ"ד שאין לברך על חמה לבנה כוכבים ומזלות שלא בזמנים שקבעו חז"ל, עפ"י המבואר בתוספתא דברכות (פ"ו הל' י') ר"א המברך על החמה זו דרך אחרת. ועיי' בפ"י מנחת בכורים שם שכ' על החמה בכל פעם לא מכ"ח לכ"ח שנה הר"ז כעובד לחמה, אלא בתקופתה הוא דמברכין ע"כ. ומסתבר דחמה לאו דוקא אלא ה"ה לאינך, לבנה כוכבים ומזלות. ועל כן סומא שנתפקח ויושבי מדינות הסמוכות לקוטב צפוני לא יברכו על ראיתן.

שוב אחר זמן מצאתי בתשו' ח"ס (חאו"ח סי' נ"ו) שכ' ואין להקשות א"כ מאן דגני בבית אפל ל' יום ורואה חמה יברך כמו בים הגדול, ל"ל גם בבית אפל הי' מרגיש בה בתוך ל' כו' ע"כ. + ובזה נלענ"ד ליתן טעם למה שנשאל בהלק"ט (ח"א סי' ר"ט) אמאי אין מברכין נותן ארך אפים על חמה ולבנה אם ישב בבית אפל ל' יום ע"ש. ולהנ"ל ניחא כי גם בבית אפל מרגיש בה בתוך ל', ומסתבר דחמה לאו דוקא אלא ה"ה ללבנה. + אך בנ"ד אין לתרץ כן, ברם לפמש"כ ניחא דגם יושב בבית אפל ל' יום לא יברך אח"כ על ראיתן, כי אין לברך חוץ מזמנים שתקנו חז"ל.

הרואה את הים הגדול

הצ"ח מסביר את ההבדל הלשוני בין ברכת 'עושה מעשה בראשית' הנאמרת בלשון הווה, לברכת 'שעשה את הים הגדול' הנאמרת בלשון עבר:

הצ"ח: **רבי יחזקאל בן יהודה לנדא**, הוא בעל הנודע ביהודה, 1713-1793, נולד בפולין שם למד ואף כיהן ברבנות. בשנת ה"א תקט"ו (1755) נקרא לשמש רב לקהילת פראג ולכל קהילות בוהמיה. ישיבתו בפראג היתה למרכז תורה גדול, ומכל קצות אירופה פנו אליו בשאלות הלכה. תשובותיו הרבות פורסמו בספרו נודע ביהודה (שני חלקים), וחידושויו לש"ס - בספר צל"ח (ציון לנפש חיה).

צל"ח מסכת ברכות דף נד עמוד א

ברוך עושה מעשה בראשית. עושה לשון הווה הוא ושייך על שעבר ועל של הבא, ובחרו בלשון זה ולא תיקנו שיאמר שעשה מעשה בראשית שהוא ודאי לשון עבר הוא, היינו משום שגם על הברקים ועל הרעמים ג"כ תיקנו ברכה זו כמבואר בגמרא דף נ"ט ע"א, ושם שייך לשון הווה שהם מתהוים תמיד באויר, ואנו מברכים להקב"ה שנתן כח בהטבע להעשות הכח הזה, ולכן תיקנו ברכה זו גם על ההרים ונהרות וכיוצא בלשון הווה שלא לחלק בין הפרקים. אבל בים הגדול שקבע לו ר' יהודה ברכה בפני עצמה, והים הרי הוא כמו שנברא בששת ימי בראשית, ולכן הברכה לשון עבר שעשה את הים הגדול.

שאלה מהו הים הגדול, ראו דיונו של בעת ה'מנחת יצחק':

שר"ת מנחת יצחק חלק א סימן קי

בענין איזה ברכה מברכים על הים התיכון

נשאלתי, אם לברך על הים התיכון שעוברים בו לארץ ישראל שעשה את הים הגדול, או עושה מעשה בראשית.

(א) הנה דבר זה תלוי באשלי רברבי, ומקורו בת' הרא"ש המובאה בב"י אור"ח (סי' רכ"ח), ובש"ע אור"ח שם, כ' בזה"ל, ועל הים הגדול, והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים, אומר בא"י אמ"ה עושה הים הגדול, ובמג"א שם הביא דעת הגדולים, דהים הגדול הוא רק ים אוקינוס. ובלבוש שם איתא בזה"ל, ועל הים הגדול והוא הים אוקיאנוס, והוא שעוברים לא"י ולמצרים, אומר בא"י אמ"ה עושה הים הגדול, שמפני גדולו, שהוא הים שאמר עליו שלמה המלך ע"ה כל הנחלים הולכים אל הים, והים איננו מלא, קובע לו ברכה לעצמו עכ"ל, הרי עושה משני ימים אחד, ומפני שהרואה במפת העולם, יראה, כי הים של א"י הוא יוצא ובא מהאוקינוס בעצמו.

...

(ג) ובזה נראה דהעיקר כדברי הל"ח, לברך על הים התיכון עושה מעשה בראשית, וכן בס' פרדס (פרי תבואה ח"ג וח"ד מדברי יוסף) להרב מ' יוסף שווארץ ז"ל מירושלם (ד"ה ים המלח), האריך ובירר בזה, שאין לברך שעשה ים הגדול, רק על ים אוקינוס ממש, ושהוא היה נזהר שלא לברך זה רק על הים לאמריקא, אחר שהיה רחוק מגבול ארץ בריטניה כמהלך ת' או ת"ק מיל, שודאי שם כבר עצם ים האוקינוס עכ"ד.

(ד) אמנם ראיתי בס' תורת חיים (פעסט) באור"ח שם, הביא את דברי מוק"צ דהאריך טובא דעיקר כש"ע, וגם מה שכ' במג"א דלא כע"ת שלא עיין ברא"ש, המעיין בע"ת, יראה, דידע שהרא"ש סובר דהוא הים המקיף את העולם, רק רצונו ליישב שיטת הרב"י והש"ע, דבזה אינו סובר כרא"ש, יען דמקרא מוכח, דים הגדול הוא שעוברים בו לארץ ישראל והקשה על הרא"ש דלמה לא מפרש כן עכ"ד, ובספר ברכת הבית (שער כ"ט סעי' י"ח) פסק ג"כ כד' הש"ע, ושם בשערי בינה (אות ט"ז), ביאר טעמו, כיון דעכ"פ צריך לברך עושה מעשה בראשית, דלא גרע משאר נהרות גדולים שנבראו מששת ימי בראשית, טוב יותר לברך עושה הים הגדול, כמבואר בש"ע, כיון דעכ"פ נקרא ים עכ"ד, אך בספר ערוך השלחן (אור"ח סי' רכ"ח) כתב מתחילה להוכיח ממתני' דמקואות, דים הגדול אאוקינוס קאי, ואח"כ כ', דלפנ"ד נראה עיקר כדברי רבינו הב"י, דכשנדקדק במעשה בראשית שאמר הקדוש ברוך הוא יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה, והמים הם מי אוקינוס הסובבים את הארץ, ואח"כ כתיב ויקרא א' ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים, ונ"ל דה"פ, ולמקוה המים שבאמצע היבשה, והיינו כל הימים שלנו, שהם בתוך כדור הארץ קרא ימים, ונמצא דלפנ"ד האוקינוס נקרא מים שהוא יסוד המים, וימים נק' אלה שבתוך הכדור הארצי, ובתוך הכדור הארצי, הים שאצל א"י, הוא הים הגדול מכל הימים שבתוך הכדור, כידוע במפת הארץ, וגם במקואות פירושו כן וכו', אבל המפרשים לא פירשו כן, ולפנ"ד למעשה נראה לברך על כולם עושה מ"ב, אפילו על הים שאצל א"י, וגם על האוקינוס מפני שינוי הפירושים ודו"ק עכ"ל, ולפי דעתי מפני שינוי הפירושים שכ' כוונתו רק על הפירוש שלו שרצונו לחדש כנ"ל, אבל לפי דברי הב"י, ועפ"י גרסתו בתשו' הרא"ש וכמ"ש בל"ח, אז טעמו רק משום דגם ים שבמחוזי א"י נקרא ים אוקינוס וא"כ פשיטא שעל ים אוקינוס מ"ש דצריך לברך העושה הים הגדול, ורק ס"ל שגם בשל א"י הדין כן, וא"כ אף דבשל א"י יש פלוגתא, אבל באוקינוס לכ"ע צריכים לברך עושה הים הגדול, וגם על הים התיכון שעוברים בו לא"י, נלענ"ד אף דלדינא נכון לברך עושה מע"ב, דהיא ברכה כוללת כמו שהכל נהי' בברכת הפירות, ועיין בספר משנה ברורה על אור"ח שם, מ"מ לצאת גם כן דעת הש"ע ושאר פוסקים י"ל תוך כדי דבור של עושה מ"ב, גם תיבות עושה (או שעשה) הים הגדול, והיא על פי המבואר בש"ע אור"ח (סי' ר"ט) עיין שם.

הרואה חמה בתקופתה

ביום הלימוד לפני פסח עסקנו בנושא 'ברכת החמה' הנאמרת אחת ל-28 שנים, ונאמרה השנה ערב החג. שמענו את הרצאתו של פרו' לסקר בנושא. למי שלא היה או שלא זוכר, מצורף בנספח תרגום מאמרו של פרו' לסקר 'התכוננו - עוד מעט הזמן לברך את השמש'.

